

Калашник І. В. кандидат психологічних наук, доцент,
Черкаський національний університет

ім. Богдана Хмельницького

<https://orcid.org/0000-0002-3797-2378>

Фомич М. В. кандидат психологічних наук, доцент,
Черкаський інститут пожежної безпеки

імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

<https://orcid.org/0000-0003-1253-2656>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ЕМІГРАНТІВ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇЇ УПЕРЕДЖЕННЯ

Стаття присвячена огляду наукових концепцій проблеми адаптації емігрантів до проживання в іншій країні. Розкрито поняття «емігрант», «міграція», «імміграція» та окреслено їх сутність. Представлено характеристики «соціальної адаптації» та «соціальної дезадаптації» емігранта, її фази та чинники. Визначено категорії суб'єктів, що найбільш складно адаптуються в еміграції, серед яких люди похилого віку та підлітки. Проаналізовано основні психологічні проблеми суб'єктів, що знаходяться в еміграції, до яких відносяться: ментальні або культурні труднощі; адаптація у нових умовах життя; втрата емоційних зв'язків. З'ясовано, що суттєву роль в адаптації емігранта відіграють такі чинники як: комунікативність, вмотивованість, цілеспрямованість, наполегливість, самоконтроль, стійкість до нервових перенапружень тощо. Для процесу адаптації характерні полярності від швидкої адаптації до зниження емоційного тону і глибокої депресії, яка може виявлятися у залежностях (алкоголізм, наркоманія, ігроманія тощо), психічних розладах та соматичних захворюваннях. Доведено ефективність використання методу активного соціально-психологічного навчання у контексті адаптації емігрантів до нового середовища. Шляхом здійснення аналізу несвідомих тенденцій психіки (інфантильні тенденції, тенденція до психологічної смерті та психологічної імпотенції) суб'єкт стає більш адаптованим до плінних умов життя. Встановлено, що групова діяльність, яка спрямована на з'ясування глибинно-психологічних передумов труднощів адаптації емігранта, сприяє виявленню неусвідомлюваних проблем, які загострюються у кризовій ситуації та створюють виникнення дезадаптивних форм поведінки.

Ключові слова: емігрант; міграція; соціальна адаптація; соціальна дезадаптація; несвідоме; психологічна імпотенція; психологічна смерть; алкоголізм; наркоманія; ігроманія.

Вступ. Питання еміграції не втрачає своєї актуальності багато років. Еміграційні процеси для українського народу є звичайним явищем, яке прослідковується протягом століть, що й окреслює українців як одну із найрозселеніших націй у світі. В еміграції перебувала велика чисельність видатних українців як: П. Орлик, М. Драгоманов, М. Грушевський, П. Скоропадський, Д. Донцов та інші діячі української культури. В еміграції створювалось та створюються багаточисельні наукові та творчі доробки як самими емігрантами, так і їх нащадками, що, на жаль, є малодослідженими. Детермінанти явища психологічної адаптації в еміграції є недостатньо розкритими, хоча у науковій літературі піднято багато питань з

проблеми «психологічної готовності до еміграції», «адаптації в умовах еміграції», «депресії в еміграції», «збереження національної ідентичності в еміграції» тощо. Для даних досліджень характерна вибірковість окреслених феноменів та відсутність єдиного погляду на питання психологічної адаптації.

Мета. Здійснити теоретичний аналіз-огляд сучасної наукової, навчальної, методичної літератури, а також дисертаційних досліджень з питань дезадаптації в еміграції. Представлена стаття покликана теоретично узагальнити та розкрити питання адаптації в еміграції, її передумови, та окреслити наслідки дезадаптації. До таких наслідків відносяться: депресії в їх різних виявах, так званий «алкоголізм емігрантів» та інші

різноманітні види залежностей, психологічні проблеми, пов'язані із розлученнями та втратою емоційних зв'язків з рідними тощо.

Теоретичне підґрунтя. Проблема еміграції досліджена такими вченими (С. Гурієва, Г. Зборовський, Е. Широкова, О. Михалюк, Ю. Платонов та інші), закордонними дослідниками (Л. Блюм, С. Вільперт, К. Гінзбург, Б. Доревенд, А. Кроплей, Е. Лейер, Г. Талінос, Е. Хамберг) та інші. Дослідження вчених характеризуються неоднорідністю та висвітлюють лише часткові питання еміграції. Вченими стверджується, що у нинішньому суспільстві (пострадянських країн) склалось загалом негативне ставлення до еміграції: демографічна криза; феномен «соціального сирітства», негативний образ злиденного заробітчанина за кордоном, тощо. Відстоюється думка, що такий образ зустрічається нерідко та змушує емігрантів розривати соціальні зв'язки, а з часом і втрачати національну ідентичність.

Як стверджується у наукових джерелах, еміграція, зокрема, українців, є певний поведінковий стереотип, який складався протягом великого проміжку часу та сформував певну готовність суб'єктів до переселення. Спробуємо розкрити поняття: «емігрант», «міграція», «іміграція», «рееміграція». Емігрант – «особа, що переселилася в іншу країну з різних причин (економічних, політичних, релігійних)» [13, с. 248].

Термін «міграція» у словнику окреслено як «переміщення або переселення, та являє собою складне суспільне явище, яке відрізняється значними масштабами і різноманітністю»... «переміщення працездатного населення, викликане причинами економічного характеру». Іміграція – «в'їзд у країну на постійне або тимчасове, як правило, довготривале проживання з іншої країни». Еміграція – «виїзд з країни на постійне або тимчасове, але тривале проживання в іншій країні». Рееміграція – «повернення емігрантів на батьківщину до постійного місця проживання» [13, с. 432]. Отже, вище

окреслені поняття характеризують зміни у життєдіяльності суб'єкта або групи. Такі зміни можуть відбуватися на різноманітних засадах, зокрема: переселенці, які переїжджають на постійне місце проживання; особи, що працюють за контрактом; нелегальні іммігранти. Даних осіб об'єднує низка факторів, серед яких: економічна, політична нестабільність, прагнення до змін, особисті причини тощо. Емігруючи чи від'їжджаючи на певний час (залишаючи близьких та друзів, помешкання), покладаються сподівання на певні позитивні зміни. Як наслідок, суб'єкт іноді не усвідомлює, наскільки складним може бути процес адаптації, особливо, якщо не приділяти уваги власному психічному здоров'ю. Наслідками невдалої адаптації можуть бути такі прояви, як: психічні та соматичні захворювання, різноманітні залежності (алкогольна, наркотична, ігрова), розлучення тощо.

Результати і обговорення. У науковій літературі визначають поняття «соціальної адаптації» як: «приспособлення індивіда до умов соціального середовища, формування адекватної системи відносин із соціальними об'єктами, рольова пластичність поведінки, інтеграція особистості у соціальні групи, діяльність щодо освоєння стабільних соціальних умов, прийняття норм і цінностей нового соціального середовища, форм соціальної взаємодії» [6, с. 501]. Отже, процес взаємодії особистості й середовища полягає в пошуку й використанні суб'єктом адекватних способів задоволення власних потреб, шляхом підлатування під суспільні норми, традиції, та загальні вимоги суспільства. Загалом у проблемі адаптації в еміграції питання алкоголізму, розлучень і суїцидальної поведінки постають дуже гостро.

Емігрантський алкоголізм, соціальна, психологічна та громадська ізоляція, почуття самотності, втрата соціального статусу пов'язані із професійною та соціальною невлаштованістю емігрантів. Найчастіше це особистості, які мали у себе на батьківщині високий соціальний,

професійний, матеріальний статус, втрата якого породжує відчуття «психологічної смерті». Така «психологічна смерть» знаходить вияв у відчутті втрати надії на краще життя, самореалізацію, безпорадність і безглуздість існування, втраті смаку до життя тощо. Вище окреслені переживання можуть зумовити виникнення деструктивних тенденцій, адже суб'єкт знаходиться у постійній ситуації напруги.

Проблема адаптації емігрантів була піднята у наукових пошуках Л. Л. Рибаківського, Л. А. Шайгерова, А. С. Шурупова. Цей процес науковці окреслили як: «пристосування суб'єкта до мінливих умов середовища»... «вид взаємодії особистості або соціальної групи з соціальним середовищем, у ході якої узгоджуються їх взаємні вимоги та очікування» [6, 10, 11]. Дослідники визначають такі основні форми соціальної адаптації емігранта: прогресивна – характеризується загальним підвищенням життєдіяльності індивідів; ідіоадаптація – вимушена чи імпульсивна зміна сфери діяльності; регресивна – характеризується загальним зниженням енергії життєдіяльності [9]. Таким чином, для процесу адаптації характерна різна полярність від прогресивної швидкої адаптації до умов, що змінилися, та зниження емоційного тону і депресивної позиції. Проведений аналіз наукових досліджень у контексті проблеми адаптації дозволяє зауважити, що визначено велику кількість форм, видів адаптації та її наслідкових явищ для суб'єкта еміграції. Важливий внесок до проблеми адаптації емігрантів здійснено Н. Фрейнкман-Хрустальновою, Т. Стефаненко, О. Михалюк, Ю. Платоновим та іншими. Т. Стефаненко, Н. Фрейнкман-Хрустальова, пишуть, що одним з важливих внутрішніх чинників дезадаптації емігранта є культурний шок, який відчуває індивід на початкових етапах адаптації. Така дезадаптація може виявлятися у явищах маргіналізації, аномії, різних психоматологіях тощо.

У контексті представленої праці цінним є розуміння адаптації в еміграції

Н. Фрейнкман-Хрустальновою, яка визначає такі її наступні фази. Першою фазою визначено «ейфоричну» або «медовий місяць», під час якої не відбувається ніякої зміни активності суб'єкта, а виявляється задіяною лише емоційна сфера психіки, що й зумовлює споглядально-пасивний настрій. Такий настрій триває від декількох днів до декількох місяців, залежно від індивідуально-типологічних особливостей емігранта. Зазначимо, що така фаза є необхідною передумовою адаптації, особливо якщо культурна різниця є досить великою. Як, наприклад, еміграція із Європи до Америки. Наступною фазою, за Н. Фрейнкман-Хрустальновою, є «туристична», що передбачає осмислення зовнішнього боку ситуації, побудова її образу і подальше включення цього образу в цілісні уявлення суб'єкта про себе і оточення» [9, с. 54]. Тобто, у цей період відбувається побудова картини «Я у цьому світі», коли емігрант намагається уявити в іншій країні себе, свою діяльність та життя. Далі йде «орієнтаційна» фаза, коли емігрант змушений розбиратися не тільки в зовнішньому, а й у внутрішньо бюрократичному, соціально-політичному, економічному влаштуванні нового суспільства. На цій стадії відбувається постійне подолання стресу, який викликаний різноманітними проблемними ситуаціями розриву між бажаним і дійсним. Долання цієї фази є важливим для суб'єкта, адже вона передує «кризі». Від успішного проходження цього етапу залежить «критична фаза», що відзначається вразливістю, як фізіологічною так і психологічною. Дослідниця наголошує, що на цьому етапі людина найбільш вразлива для соматичних і психічних хвороб. Наступною та не менш важливою фазою є «депресивна», яку переживають всі емігранти, незалежно від рівня успішності подолання труднощів попередніх фаз, а її тривалість залежить від цілого ряду об'єктивних і суб'єктивних факторів.

Останньою є фаза «дії», що настає після депресивної та залежить у першу чергу від ступеня активності особистості

та її соціальної адаптованості. Така фаза властива емігрантам з низьким рівнем когнітивної та мотиваційної ригідності та адекватним рівнем домагань [9]. Отже, визначені дослідницею фази адаптації емігранта до новітнього середовища є досить змістовними, але сутність деяких етапів представлена не досить широко. Вагомими у контексті адаптаційних процесів, на наше переконання, є усі представлені стадії, але особливо небезпечними, та такою, що потребує підтримки, є критична та депресивна фази. Такі фази можуть тривати великий проміжок часу, що негативно відображається на життєдіяльності суб'єкта еміграції. О. Михалюк, Ю. Платонова наголошують, що адаптація неможлива без асиміляції, яка передбачає втрату власної мови, культури і самосвідомості представниками народу, які знаходяться у середовищі іншого народу. Засвоєння етнічною меншістю взірців і норм домінуючої культури передбачають втрату своїх власних культурних звичаїв.

Така асиміляція передбачає тривалість, адже перше покоління емігрантів, як правило, зберігає традиції власного народу. Дослідники визначають такі етапи адаптації емігрантів: цілеспрямований конформізм (мігранти знають, як діяти у новому середовищі але внутрішньо не визнають систему цінностей нового середовища і дотримуються старої системи); взаємна толерантність (взаємна толерантність до цінностей і форм поведінки кожної зі сторін мігранта та середовища, в яке він потрапив); акомодация (характеризується вчинками із боку емігранта); асиміляція (повне пристосування, при якому індивід повністю відмовляється від своїх колишніх цінностей, приймає систему цінностей нового середовища) [див.: 8]. Отже, наведені вище форми адаптації емігранта є досить інформативними у контексті розвитку толерантності, гнучкості тощо.

Зазначимо, що процес асиміляції, про який заявлено вище, передбачає повне злиття та інтеграцію емігранта, але такий

процес, за результатами нашого дослідження, відбувається не завжди швидко. Як приклад, слугують національні квартали у великих містах, таких, як: Нью-Йорк, Мюнхен (Український, Польський, Італійський, Китайський та ін.) квартали або райони, де емігранти не знають мови країни проживання поколіннями. Така нездатність до інтеграції зумовлює низький рівень розвитку людей та їх нездатність підтримувати необхідний рівень життя в еміграції. Низько кваліфікована робота через мовний бар'єр, складнощі у інтеграції у навчальному середовищі, обмеження спілкування власним національним колом призводить до створення певного вакууму, з якого вийти емігранту з роками все складніше.

У науковій літературі також подане пояснення такого феномену як «дезадаптація в еміграції» та визначено ряд суб'єктивних особливостей, що сприяють адаптації. Так, Т. Стефаненко до важливих суб'єктивних факторів адаптації відносить: високий комунікативний потенціал особистості як суб'єкта спілкування; наявність інтелектуально-вольового комплексу, що передбачає здатність до навчання, критичність мислення, готовність до зміни ходу індивідуального розвитку, цілеспрямованість, наполегливість, відповідальність, дисциплінованість, самоконтроль; стійкість до нервово-психічних перевантажень, саморегуляція станів у праці, високий рівень працездатності та життєздатності [7]. Близької позиції дотримується Н. Палагіна: вчена зазначає, що психологічна адаптація – це пристосування людини як соціальної істоти до норм, умов, принципів, етикету у суспільстві. Адаптація виступає показником стану людини, що відображає його можливості виконувати певні психологічні функції, як: адекватне сприйняття навколишньої дійсності і власного організму; адекватна система відносин і спілкування з оточуючими; здатність до праці, навчання, до організації дозвілля та відпочинку; мінливість (адаптивність) поведінки відповідно до рольових очікувань інших

[5]. Перелічені вище фактори адаптивності особистості відіграють майже провідну роль, адже психологічна адаптивність полягає у лабільності, гнучкості особистості.

Вагому роль в адаптації відіграє уміння суб'єкта еміграції пристосуватися до емоційно складних, іноді травмуючих ситуацій, як: кардинальна зміна діяльності (з директора підприємства на доглядальницю чи прибиральницю тощо); тимчасове розлучення з родиною (залишаються діти, чоловік, батьки); самота (відсутність друзів та обмежене спілкування з близькими); погані умови проживання (як правило, перші місяці еміграції можуть передбачати життя не в комфортних умовах) тощо.

Н. Фрейнкман-Хрустальова, Н. Новіков, А. Мілославова, І. Стефаненко визначають категорії адаптивності особистостей, що також є цінним. Індивідуальні відмінності, серед яких є вік. Більш швидко адаптуються маленькі діти дошкільного віку. Чим дорослішим є школяр, тим складнішим для нього є процес адаптації, оскільки вони повинні у всьому бути схожим на своїх однолітків (зовнішність, манери, мова). Найважчим цей процес є для літніх людей, які, за переконанням дослідників, не здатні адаптуватися, адже їм немає необхідності засвоювати культуру і мову. Н. Фрейнкман-Хрустальова, А. Новіков, базуючись на проведених дослідженнях, стверджують, що жінки мають більше проблем у процесі адаптації, ніж чоловіки. Освіта, за їх переконанням також впливає на успішність адаптації, успішніше адаптується молодь, інтелектуальні та освічені люди [див.: 12]. Так, Г. Тріандіс вважає, що «когнітивно складні індивіди» зазвичай встановлюють більш коротку соціальну дистанцію між собою і представниками інших культур. Особи авторитарні, ригідні, не толерантні до невизначеності менш ефективно оволодівають новими соціальними нормами, цінностями та мовою. Таким чином, важливий є наголос дослідників на тому, що вагому роль відіграє вік особистості та її загальний когнітивний

розвиток. Вагомості набувають умови, в які потрапляє емігрант, як то: мовне середовище, оточення та рівень психологічного комфорту, особистісне налаштування на зміни тощо.

Ряд дослідників Г. Безюльова, І. Стефаненко визначають різні форми або способи адаптації емігранта. Так, Г. Безюльова визначає такі форми адаптації: «закрита – це компенсаційна адаптація: протидія врівноваження, нейтралізація; відкрита – це модифікаційна адаптація: виживання, засвоєння, освоєння»...«найбільш «оптимальним» варіантом адаптації є проміжні варіанти, де індивід зберігає власне «я», інтегруючись при тому у нове суспільство» [5, с. 45]. Л. Філіпс твердить, що адаптованість емігранта виявляється двома способами. Перший спосіб передбачає прийняття соціальних норм і ефективного пристосування до тих соціальних очікувань, з якими зустрічається людина у відповідності зі своїми віком і статтю. У другому, більш специфічному сенсі, адаптація не зводиться просто до прийняття соціальних норм, а це означає гнучкість і ефективність при зустрічі з новими і потенційно небезпечними умовами, характеризуючи здатність індивіда надавати подіям бажаний для себе напрямок, тобто успішно використовувати створені умови для здійснення своїх цілей і прагнень [8]. Отже, спробуємо визначити основні психологічні фактори, що впливають на труднощі адаптації емігранта у новій країні проживання та їх можливі наслідки для психіки особистості.

Основні психологічні проблеми суб'єктів, що знаходяться в еміграції: ментальна або культурна різниця є серйозним психологічним бар'єром, особливо для тих людей, які вперше приїхали до країни еміграції. Мовний бар'єр, особливості спілкування тощо, це може бути першим психологічним фактором, який призводить до нерозуміння та емоційної дестабілізації. Саме в цей період емігрант пасивно спостерігає, вивчає оточуюче середовище. У цей період відбувається порівняння і з минулим життям, традиціями, та іноді

виникають думки про неправильний вибір й повернення додому. На цьому етапі майже не відбувається загострення особистісних проблем, але перші труднощі можуть провокувати емоційну нестабільність. Особи, які мають різні види залежностей, можуть «тераптуватися» тютюнокурінням або алкоголем. Для середньостатистичного Українця такий процес може виявитися складним та іноді психологічно травмуючим. Нерозуміння, а іноді неприйняття того фактору, що емігрант рідко може претендувати на рівноцінну роботу (адже аналогічний фах може бути відсутній, чи потрібно довести свою компетентність та почати працювати з нищого ланцюга тощо) здатен психологічно травмувати людину.

Як демонструють чисельні наукові дослідження, проблема дезадаптації в еміграції як соціальне явище має глибинно-психологічні витoki, пов'язані з несвідомою сферою психіки суб'єкта. Актуалізація таких несвідомих аспектів, як інфантильні тенденції, тенденція до психологічної смерті та психологічної імпотенції може викликати конфліктність у стосунках з оточуючими, почуття неповноцінності, відчуття приниженості, меншовартості, безперспективності життя, відсутності нових життєвих перспектив, орієнтирів, відчуття, розчарованості, апатії, ригідності, програмованість поведінки, скептичне ставлення до майбутнього, бажання повернення у минуле, соціальне відчуження, депресію та суїцид.

Метод активного соціально-психологічного навчання (АСПН), розроблений професором, академіком НАПН України Т. Яценко [13] та розвинутий послідовниками [1-3] в ракурсі психодинамічної теорії має високу психокорекційну спроможність у контексті дослідження глибинно-психологічних аспектів психіки суб'єкта еміграції, тому застосування глибинних методів пізнання є актуальним.

Така робота може здійснюватися як у групі, так і з окремим суб'єктом, що потребує допомоги. За умов групової роботи важливим для глибинно-психологічного пізнання є забезпечення умов свободи поведінки учасників групи.

Психокорекційна робота у групі зорієнтована на з'ясування глибинно-психологічних передумов труднощів спілкування, які породжені особистісною проблемою суб'єкта. Особистісна проблема не усвідомлюється суб'єктом та зумовлює виникнення дезадаптації суб'єкта, яка загострюється у кризовій ситуації та виявляється у відчутті внутрішньої дисгармонії, безвиході, безперспективності, відчуття самотності тощо.

Висновки. Таким чином, використання методу АСПН у роботі із особами, що змінюють місце проживання та переживають дезадаптацію, може бути ефективним, адже дозволяє об'єктивувати глибинні чинники. Психотерапевтична процедура полягає в зосередженні уваги на системних характеристиках психіки, особистісних програмах людини, які проявляються в тенденціях її поведінки. Своєчасна допомога суб'єкту, що полягає у виявленні дезадаптивних тенденцій, дозволяє їх об'єктивувати та спрямувати психіку суб'єкта у бік конструктивних дій. Такі дії виявляються у прийнятті іншої культури та людей з їх особливостями, позитивному налаштуванні на успіх та долаання труднощів, розуміння особливостей життя інших людей та прагнення адаптуватися, збереження власної культури тощо.

Усвідомлення власних проблем забезпечує особистісно-конструктивні зміни суб'єкта, що знаходиться в кризовій ситуації, підвищення його адаптивності у будь-яких життєвих ситуаціях. Суб'єкт, обтяжений деструктивними тенденціями до психологічної імпотенції та смерті, неусвідомлювано спрямовує свою активність на руйнування стосунків з оточенням. На поведінковому рівні це має вияв у агресивності, відчутті неповноцінності, самотності, депресивності тощо. Психокорекційний процес покликаний згармонізувати особистість, розкрити канали лібідо через виявлення суперечливих тенденцій психіки. Способи або форми адаптації в еміграції відіграють одну із провідних ролей у житті емігранта, хоча залежать від ряду особистісних особливостей, фізіологічних показників, минулого життя людини. Від таких особливостей залежить

Питання психології

психологічне благополуччя особистості в еміграції, швидкість проходження кризових етапів. Ригідність особистості, конфліктність, залежність від думки оточуючих може призвести до психічного нездоров'я людини, її дезадаптованості тощо.

Список використаних джерел

1. Аврамченко С. М. Архетипна символіка у процесі пізнання внутрішньої суперечливості психіки: навч. посіб. / С. М. Аврамченко, І. В. Євтушенко Н. В. Сивопляс. – Слов'янськ: ПП «Канцлер», 2007. – 224 с.
2. Бабенко К. А. Взаємозв'язок механізмів символізації змісту несвідомого (на матеріалі психоаналізу комплексу тематичних психомалюнків): автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. – К., 2007. – 20 с.
3. Бондаревська Л. Л. Переживання у структуруванні системних характеристик підсвідомого (на матеріалі АСПН): автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. – Івано-Франківськ, 2007. – 20 с.
4. Землякова Т. Емоційний фактор в структурі процесу адаптації: автореф. дис. ... канд. психол. наук. – Київ., 1996. – 16 с.
5. Палагіна Н. С. Специфика психологической помощи вынужденным мигрантам в процессе их психологической адаптации / Н. С. Палагіна // Журнал прикладной психологии. – 2006. – № 6-2. – С. 50-52.
6. Рыбаковский Л. Л. Миграционный потенциал. Понятие и критерии оценки / Л. Л. Рыбаковский // СОЦИС. – 2009. – № 2. – С. 29 – 36.
7. Стефаненко Т. Г. Методы подготовки в межкультурном взаимодействии / Т. Г. Стефаненко, Е. И. Шлягина, С. Н. Ениколопов // Методы этнопсихологического исследования, 1993. – С. 55.
8. Тюття Л. Т. Соціальна робота: теорія і практика / Л. Т. Тюття, І. Б. Іванова. – К. : ВМУРОЛ «Україна», 2004. – 408 с.
9. Фрейнкман-Хрусталева Н. С. Эмиграция и эмигранты: История и психология / Н. С. Фрейнкман-Хрусталева, А. И. Новиков. – Киев, 1995. – С. 111-148.
10. Шайгерова Л. А. Психология идентичности личности в ситуации вынужденной миграции : дис. ... канд. психол. наук., 2002. – 15 с.
11. Шурупова А. С. Адаптация и приживаемость мигрантов / А. С. Шурупова // СОЦИС. – 2006. – № 6. – С. 44-56.
12. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник / В. Б. Шапар. – Харків, Прапор, 2007. – 640 с.
13. Яценко Т. С. Теорія і практика групової психокорекції: активне соціально-психологічне навчання : навч. посіб. / Т. С. Яценко. – Київ, 2004. – 679 с.
14. Яковлева А. М. Сучасний тлумачний словник української мови : 55 000 слів / А. М. Яковлева, Т. М. Афонська. – Харків, 2018. – 670 с.

References

1. Avramchenko S. M. (2007) Arkhetypna symbolika u protsesi piznannia vnutrishnoi superechlyvosti psyhiky [Archetypal symbolism in the process of learning the internal contradictions of the psyche]: navch. posib. / S. M. Avramchenko, I. V. Yevtushenko N. V. Syvopliias. – Sloviansk: PP «Kantsler». – 224 s. (in Ukrainian)
2. Babenko K. A. (2007) Vzaiemozviazok mekhanizmv symbolizatsii zmistu nesvidomoho (na materialy psykhoanalizu kompleksu tematychnykh psykhomaliunkiv) [Interrelationship of the mechanisms of symbolizing the content of the unconscious (based on the material of the psychoanalysis of a complex of thematic psychopictures)]: avtoref. dys. ... kand. psykhol. nauk: 19.00.07. – K. – 20 s. (in Ukrainian)
3. Bondarevska L. L. (2007) Perezhyvannia u strukturuvanni systemnykh kharakterystyk pidsvidomoho (na materialy ASPN) [Experience in the structuring of the system characteristics of the subconscious (based on the material of the ASPN)]: avtoref. dys. ... kand. psykhol. nauk: 19.00.07. – Ivano-Frankivsk. – 20 s. (in Ukrainian)
4. Zemliakova T. (1996) Emotsiinyi faktor v strukturi protsesu adaptatsii [Emotional factor in the structure of the adaptation process]: avtoref. dys. ... kand. psykhol. nauk. – Kyiv. – 16 s. (in Ukrainian)
5. Palagina N. S. (2006) Specifika psihologicheskoy pomoshhi vynuzhdennym migrantam v protsesse ih psihologicheskoy adaptatsii [Specifics of psychological assistance to forced migrants in the process of their psychological adaptation] / N. S. Palagina // ZHurnal prikladnoj psihologii. – № 6-2. – S. 50-52. (in Russian)
6. Rybakovskij L. L. (2009) Migracionnyj potencial. Ponyatie i kriterii ocenki [Migration potential. Concept and evaluation criteria] / L. L. Rybakovskij // SOCIS. – № 2. – S. 29 – 36. (in Russian)

7. Stefanenko T. G. (1993) Metody podgotovki v mezhkulturnom vzaimodejstvii [Methods of preparation in intercultural interaction] / T. G. Stefanenko, E. I. SHlyagina, S. N. Enikolopov // Metody jetnopsihologicheskogo issledovaniya. – S. 55. (in Russian)
8. Tiuptia L. T. (2004) Sotsialna robota: teoriia i praktyka [Social work: theory and practice] / L. T. Tiuptia, I. B. Ivanova. – K. : VMUROL «Ukraina». – 408 s. (in Ukrainian)
9. Frejnkman-Hrustaleva N. S. (1995) Jemigraciya i jemigranty: Istoriya i psihologiya [Emigration and Emigrants: History and Psychology] / N. S. Frejnkman-Hrustaleva, A. I. Novikov. – Kiev. – S. 111-148. (in Russian)
10. SHajgerova L. A. (2002) Psihologiya identichnosti lichnosti v situacii vyzhdennoj migracii [Psychology of Personal Identity in a Situation of Forced Migration]: dis. ... kand. psihol. nauk.. – 15 s. (in Russian)
11. SHurupova A. S. (2006) Adaptaciya i prizhivaemost migrantov [Adaptation and survival of migrants] / A. S. SHurupova // SOCIS. – № 6. – S. 44-56. (in Russian)
12. Shapar V. B. (2007) Suchasnyi tlumachnyi psykhologichnyi slovnyk [Modern explanatory psychological dictionary] / V. B. Shapar. – Harkiv, Prapor. – 640 s. (in Ukrainian)
13. Iatsenko T. S. (2004) Teoriia i praktyka hrupovoi psykhokorekcii: aktyvne sotsialno-psykhologichne navchannia [Theory and practice of group psychocorrection: active social-psychological training] : navch. posib. / T. S. Yatsenko. – Kyiv. – 679 s. (in Ukrainian)
14. Yakovleva A. M. (2018) Suchasnyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy : 55 000 sliv [Modern explanatory dictionary of the Ukrainian language: 55,000 words] / A. M. Yakovleva, T. M. Afonska. – Kharkiv. – 670 s. (in Ukrainian)

Summary

Kalashnik I. V. PhD in Psychology, associate professor, Cherkasy National University of Bohdan Khmelnytsky

Fomych M. V. PhD in Psychology, associate professor, Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chernobyl Heroes of National University of Civil Defence of Ukraine

PECULIARITIES OF MANIFESTATION OF DISADAPTATION THE EMIGRANTS AND THE POSSIBILITIES OF ITS PREVENTION

Introduction. This article is devoted to the review of scientific concepts concerning the problem of immigrant's adaptation for the permanent residence in another state.

Purpose. The presented article is intended to theoretically generalize and reveal the issue of adaptation in emigration, its prerequisites, and outline the consequences of maladaptation.

Originality. The notion of «an immigrant», «migration» and «immigration» is found and outlined. The characteristics of an emigrant «social adaptation» and «social exclusion» as well as their phases and factors are fully presented. The categories that are difficult to adapt, like elderly people and teenagers are defined. The basic psychological problems of emigrated people are analyzed. They include mental or cultural difficulties; adaptation to new conditions of life; loss of emotional ties. It has been found that such factors as communication, motivation, dedication, perseverance, self-control, resistance to nerve stress etc. play vital role in the adaptation of an immigrant.

The process of adaptation is diametrically characterized by rapid adaptation and lowering the emotional spirit, deep depression that might follow the alcoholism, drug addiction, mental disorders and somatic diseases.

Conclusion. It was proved the efficiency of using the method of active socialpsychological study in terms of adaptation ofimmigrants to the newenvironment. By analyzing the tendencies of unconscious psyche (infantile tendencies, tendencies towards psychological death and psychological impotence), we found the subject to adapt to the harsh conditions. It is found the group activities aiming to clarify the preconditions of deep psychological difficulties on adapting of immigrants, helps to identify the unconscious problems that exacerbate in these situations and create cases of maladaptive behavior.

Key words: immigrant; migration; social adaptation; social exclusion; unconscious; psychological impotence; psychological death; alcoholism; drug addiction.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.
Received/Поступила: 04.07.22.